

Н. В. Котелянець, О. В. Агєєва

ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ

Підручник для 4 класу
загальноосвітніх навчальних закладів

Харків
«СИЦІЯ»
2015

Працюємо разом із підручником:

	дізнаємося нове		міркуємо, відповідаємо
	вивчаємо правила Школи майстерності		творимо красу
	спостерігаємо, досліджуємо		словничок «Умілі руки»

Дорогі друзі!

Вітаємо вас — найстарших серед учнів початкової школи — і запрошуємо продовжити подорож у світ творчості разом із новим підручником. На його сторінках продовжить роботу Школа майстерності, в якій вас будуть супроводжувати вірні друзі-майстри: Шишечка, Голочка, Дротинка, Папірчик і Глинчик.

З ними ви будете створювати нові вироби, здійснювати технологічні проекти і вдосконалювати свою майстерність. Ви зможете створювати гарні та корисні речі, які прикрашають та оживляють побут людей.

Ви навчитеся дивитися на світ предметів очима технолога, дослідника, конструктора, дизайнера, у розділі «Калейдоскоп професій» дізнаєтеся, яких типів бувають професії, як люди їх обирають, які якості потрібні, щоб стати фахівцем у певній галузі виробництва, ознайомитеся зі знаряддями та предметами праці людей різних професій, з особливостями трудової діяльності в різних сферах.

Майстрині

Майстри

Шишечка

Голочка

Дротинка

Папірчик

Глинчик

Сподіваємося, що всі знання, набуті вами на уроках трудового навчання, стануть у пригоді в подальшому житті, а вироби, виготовлені разом з нами, порадують вас.

**Тож ласкаво просимо до Школи майстерності!
Творчих вам успіхів!**

З повагою ваші друзі — автори підручника

ВСТУП

ЯК ЗРОБИТИ СВІТ ПРИВАБЛИВИМ? ХУДОЖНЄ КОНСТРУЮВАННЯ (ДИЗАЙН)

На які товари передусім ви звертаєте увагу, коли відвідуєте магазин? Зрозуміло, на ті, що бажаєте придбати. Але серед них особливо впадають в око такі, що приваблюють своєю зручністю, красою, яскравою упаковкою, незвичною формою, тобто зовнішнім виглядом, а по-іншому — дизайном.

Дизайном називають не лише зовнішній вигляд виробу, але й сам процес його створення. Тих, хто займається художнім проектуванням та конструюванням, називають дизайнерами. Дизайн (у перекладі з англійської мови) означає проект, малюнок, вид.

Коли ти заходиш у магазин, який саме товар привертає твою увагу? Чому покупець обирає товар за його привабливістю? Чим іще приваблює товар?

Чому дизайну будь-якого виробу надають такого великого значення? Завданням дизайнера є створення зовнішнього вигляду виробу. Кожне

підприємство запрошує художників-дизайнерів, які придумують, як буде виглядати виріб у цілому і кожна його деталь, а також створюють єдиний стиль оформлення всіх виробів підприємства, щоб його продукція виділялася на ринку серед іншої подібної своєю естетичною привабливістю.

Порівняй упаковки йогуртів різних фірм. Чим відрізняється дизайн їх упаковок?

Справжній майстер повинен не тільки знати матеріали, їх властивості, уміти добре володіти інструментами, планувати майбутню роботу, а як дизайнер — утілювати майстерність і фантазію у своїх виробах, тобто працювати над їх зовнішнім виглядом.

Розділ перший

РОБОТА З ПАПЕРОМ І КАРТОНОМ.

**РУХОМІ МОДЕЛІ, ВИТИНАНКИ,
ОРИГАМІ, ШТУЧНІ КВІТИ, КОЛАЖ**

**Вас вітає
майстр Папірчик
та його помічники:**
папір, олівець, пензлик,
ножиці, клей

- **Ви дізнаєтеся**
як створювати сюжетні
композиції з витинанок

- **Ви відкриєте**
способи створення
об'ємного оригамі

- **Ви навчитеся**
виготовляти
рухомі моделі
та штучні квіти
об'ємної форми

КОНСТРУЮВАННЯ РУХОМИХ МОДЕЛЕЙ ІЗ КАРТОНУ І ПАПЕРУ

Звичайно, багато з вас, ще малими, бавилися іграшками, які могли рухатися. Чи замислювалися ви, як вони діють? Деталі іграшок рухаються завдяки простому механізму — важелю.

Важіль — це предмет (або деталь пристрою), що може обертатися навколо нерухомої точки опори й служити для піднімання вантажу або для переміщення частин пристрою.

Рухома іграшка

Для прикладу пригадай, як побудовані звичайні ножиці. Це два металевих леза (з ручками-кільцями для пальців), які можуть обертатися навколо нерухомого гвинта-осі, що скріплює їх посередині.

Ти, мабуть, спостерігав за тим, як дорослі зрушують із місця дуже важкі предмети. Як вони це роблять? Для цього ще в давнину люди винайшли простий пристрій — палицю-важіль. За допомогою такого механізму споруджувалися знамениті єгипетські піраміди. Для будівництва піраміди використовували великі кам'яні блоки вагою від 25 до 300 кг. Для підйому таких блоків будівельники й використовували прості механізми — важелі, клин.

Майстер-конструктор має добре знати властивості різних матеріалів, з яких доводиться щось виготовляти.

Піраміди будували за допомогою важелів

Найпоширенішими матеріалами, які використовують для виготовлення рухомих іграшок і моделей, є папір, картон, фанера, деревина, і частково — метали. Приводяться в рух іграшки за допомогою важелів, з'єднаних м'яким дротом або нитками.

Ковалі

Чому іграшки називають рухомими? Який механізм приводить їх у рух? Які інструменти створені за принципом важелів?

ВИГОТОВЛЕННЯ РУХОМИХ ТВАРИНОК

Розглянь уважно фото рухомих тваринок, скажи, де в них, на твою думку, використано важелі. Обери тваринку, яка тобі більше сподобалася. Подумай, у якій послідовності ти будеш її виготовляти.

Рухома іграшка «Сонечко»

Наші помічники:

- картон
- кольоровий папір
- олівець
- ножиці
- клей ПВА
- пензлик
- циркуль
- серветка
- дріт

Рухому іграшку «Сонечко» робимо так:

1. За допомогою циркуля накресли та виріж тулуб і крила сонечка.

2. Виготов із дроту механізм рухомого кріплення. Для цього відріж шматок дроту завдовжки 2,5 см. Склади його навпіл і закрути одну сторону за малюнком, утворюючи петлю. Виготуй два такі механізми.

3. Наклади крила на тулуб і зроби циркулем або шилом проколи для кріплення рухомого механізму.

4. Устав в отвори дріт і розведи його кінці в сторони. З лицьового боку притисни пальцем петельку.

5. Оздоб сонечко аплікацією, приклеївши очі, вусики та крапочки-кружечки.

Творимо красу

У вільний час виготуй рухому іграшку — жабку. Зверни увагу на те, як кріпляться рухомі деталі.

Іграшка-дергунчик «Котик»

Наші помічники:

- картон
- кольоровий папір
- шаблон
- олівець
- ножиці
- клей ПВА
- пензлик
- серветка
- дріт
- голка з великим вушком
- катушкові нитки

Іграшку «Котик» робимо так:

1. За шаблоном на зворотному боці картону обведи тулуб і голову тварини. Виріж фігурку по контуру.

2. Так само обведи та виріж пари передніх і задніх лапок, хвіст.

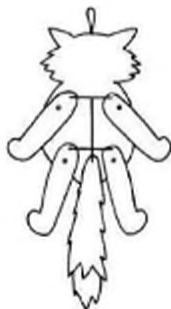
3. Наклади із зворотного боку на тулуб спочатку пару передніх лап, зроби циркулем або шилом проколи для кріплення рухомого механізму.

4. Устав в отвори дріт і розведи його кінці в сторони. З лицьового боку притисни пальцем петельку.

5. Так само рухомо прикріпи до тулуба пару нижніх лап.

6. Зі зворотного боку іграшки голкою зроби проколи в кожній лапці й ниткою зв'яжи деталі верхніх і нижніх лапок, а потім з'єднай їх довгою ниткою із хвостом, як показано на схемі та фото.

7. Оздоб іграшку аплікацією, використовуючи різні матеріали (нитки, тканину, кольоровий папір, ватні диски, стрічки, блискітки, намистинки).

Творимо красу

У вільний час зроби іграшку-дергунчик «Ведмедик».

Галерея дитячих робіт

СЮЖЕТНІ ВИТИНАНКИ

Пригадай, який вид декоративно-ужиткового мистецтва називають витинанками. Від чого походить їх назва? На які види вони поділяються?

Сюжетні витинанки Т. Крамаренка і В. Корчинського

У давнину витинанки використовували для оздоблення стін, вікон, полиць, груб, печей. Як правило, традиційна витинанка містить сюжет (предмет зображення) — за ним можна було прочитати, що відбувається в селі, хто народився, де весілля чи хресчини, які були свята. Для кожного регіону України характерні свої особливості витинання, і навіть у межах сіл однієї області можна спостерігати різницю у візерунках.

Витинанки доповнюють хатні розписи

На Подніпров'ї та Прикарпатті витинанки наклеювали повздожніми стрічками попід стелю, по сволоку, навколо вікон, доповнюючи хатні розписи. Для Поділля властиві два типи розташування витинанок на стінах — шпалерний і килимовий. Тут вони побутували в поєднанні зі шкіряними прикрасами, настінними розписами, вишиванками, збагачуючи свої форми й орнаментальні мотиви. На Житомирщині витинанки мали прямокутну форму, ними прикрашали полички й мисники.

Сюжетні витинанки *Г. Ямчинської* (Житомирщина)

На Вінниччині витинанки легші за розмірами, але більш складні за гамою кольорів. Це настінні витинанки з умовним зображенням дерев, птахів і людей, які згодом фарбують у різні кольори. Витинанки Дніпропетровщини перегукуються з петриківським розписом, але в кожній паперовій прикрасі проглядається обличчя окремого майстра як творчої особистості.

Витинанки Хмельниччини відрізняються від інших великими розмірами. Їх виконують у червоному, жовтогарячому та темно-зеленому кольорах і використовують для оформлення стін інтер'єру.

О. Шинкаренко. Коники
(Вінниччина)

Л. Проценко. Під деревом
(Дніпропетровщина)

Свято
Сюжетні витинанки Л. Мазур (Хмельниччина)

Чарівний кіт

При всій подібності, витинанки різних місцевостей мають самотутні риси, притаманні лише цьому певному регіону.

Чим відрізняються витинанки різних регіонів України? Дізнайся, які особливості мають витинанки твого регіону.

КОМПОЗИЦІЯ «АЖУРНІ ДЕРЕВА»

Витинанки — це чудовий витвір наших предків, один із видів українського декоративно-ужиткового мистецтва. Витинанки мають надзвичайні можливості для символічного чи реалістичного відображення природи. На контрастному фоні особливо чітко вирізняються силуети чорних стовбурів дерев і контури кущів. Силуети всіх природних форм у витинанках узагальнюють і стилізують, уникаючи дрібних деталей. Спробуй створити ажурні силуети казкових дерев.

Наші помічники:

- картон-основа
- кольоровий папір
- олівець
- ножиці
- клей ПВА
- пензлик
- серветка

Композицію «Ажурні дерева» робимо так:

1. Підбери контрастні кольори картону-основи й кольорового паперу для витинанки.
2. Загни аркуш кольорового паперу на ширину половинки дерева.
3. За шаблоном або власним задумом від лінії згину нанеси на папір контур половинки дерева.

4. Виріж по контуру.

5. Не розгортаючи силует від лінії згину, нанеси і виріж візерунок.

6. Так само виріж інші дерева, різні за розміром і формою. Виклади їх на картоні-основі, враховуючи плановість композиції.

7. Поступово змащуй дерева-витинанки зі зворотного боку тонким шаром клею ПВА та приклеюй на картон-основу, починаючи з дальнього плану. Готову роботу висуши під пресом.

Творимо красу

У вільний час створи суцільну симетричну витинанку дерева з тваринками.

СЮЖЕТНІ КОМПОЗИЦІЇ

Ти вже навчився вирізати ажурні дерева і створювати пейзажну композицію з них. Якщо доповнити її силуетами тварин з відомих тобі казок, то утвориться сюжетна композиція, яка зображує героїв й ілюструє події казки чи оповідання.

При розміщенні персонажів пам'ятай про розмір предметів, розміщених на першому і другому планах. Для виразності використовуй контрастні кольори.

СЮЖЕТНА КОМПОЗИЦІЯ «У КАЗКОВОМУ ЛІСІ»

Розглянь кожну сюжетну витинанку. Фрагмент якої казки вона ілюструє? Пригадай головних героїв і сюжет казки.

Казка про півника

Наші помічники:

- картон-основа
- кольоровий папір
- олівець
- ножиці
- клей ПВА
- пензлик
- серветка

Казка про лиску

Сюжетну композицію «У казковому лісі» робимо так:

1. Придумай, до якої казки ти будеш виготовляти сюжетну аплікацію.

2. Пригадай казкових персонажів і події, які відбуваються в казці.

3. Продумай, яким буде зображення: темним на світлому чи світлим на темному. Скористайся шаблонами або сам намалюй контури героїв казки.

4. Виріж силуети персонажів казок. Деревам, будинку надай ажурності, зробивши від згину вирізи.

5. Розмісти героїв та їх оточення на основі, враховуючи плановість.

6. Змасти клеєм і поступово, починаючи з дальнього плану, охайно приклей усі елементи композиції. Пам'ятай, що симетричні елементи потрібно приклеювати від центра.

Творимо красу

У вільний час створи аплікаційну витинанку до казки, використовуючи папір різних кольорів.

Вовк і їжак

Галерея дитячих робіт

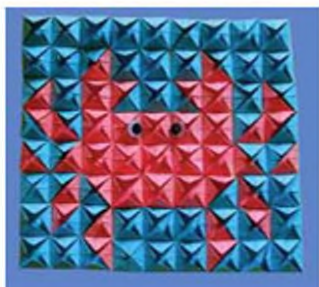

ОРИГАМІ

Який вид мистецтва називають оригамі? Який матеріал використовують для виготовлення виробів у техніці оригамі? Які умовні позначення прийняті в оригамі?

У 1, 2 та 3 класах ми навчилися виготовляти площинні оригамі, з яких складали аплікаційні композиції.

Найпопулярнішим в оригамі є мистецтво складання об'ємних фігур. За допомогою цієї техніки можна виконати оригамі тварин, людей, предметів меблів, техніки, навколишнього світу і багато чого іншого.

Воїн

Меблі

Гоночний автомобіль

Носоріг

Створити об'ємне оригамі можна трьома способами

1. Звичайне оригамі з використанням квадратного листка паперу. Наприклад, японський журавлик.

2. Кусудама та модульне оригамі. Вони являють собою фігури, зібрані з окремих частин (модулів). У результаті отримують гарні паперові вироби, але для їх виконання потрібно більше часу і терпіння.

Кусудама

Пінгвін

3. Мокре складання. Для цього виду оригамі використовується мокрий папір, це дозволяє уникнути гострих кутів і домогтися плавних ліній.

Бик

Лисиця з лисенятком

Чому мистецтво оригамі з'явилося і розвинулося у Китаї та Японії?

ОРИГАМІ «СТРИБУЧА ЖАБКА»

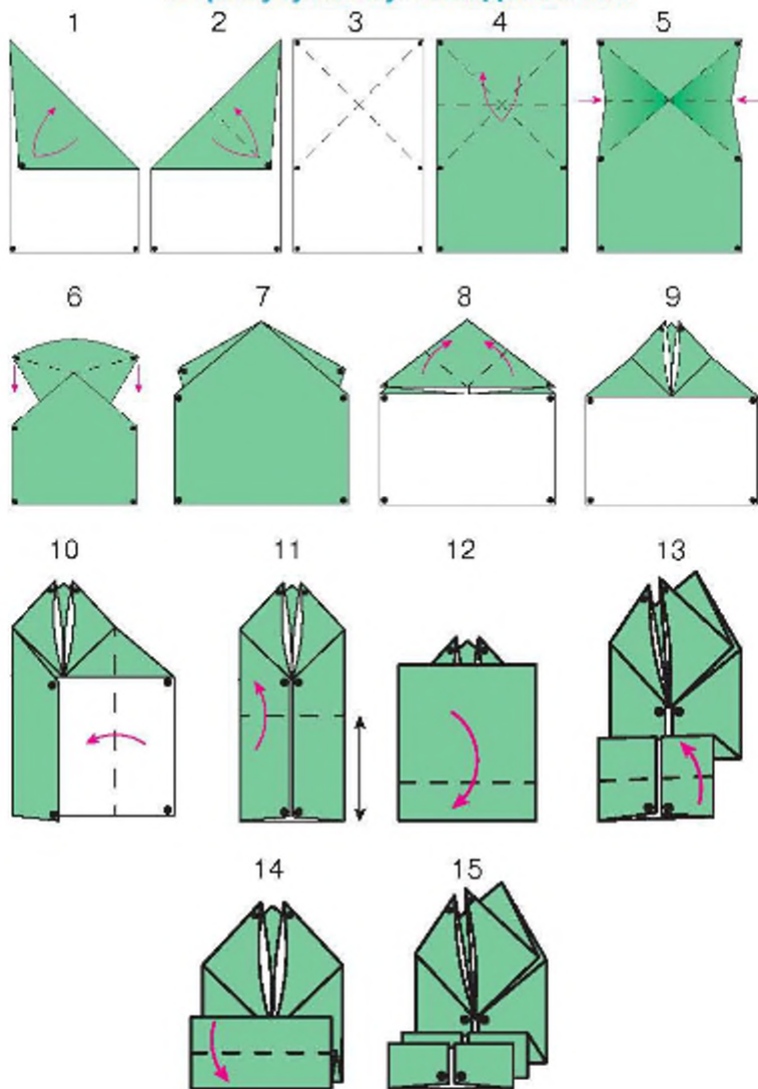
Для виготовлення жабки тобі знадобиться половина аркуша кольорового паперу. Якщо надавити на задній край спинки жабки і палець сповзе, — жабка стрибне. Можна організувати змагання: чия жабка стрибне вище і далі.

Наші помічники:

- кольоровий папір
- олівець
- ножиці
- клей ПВА
- пензлик
- серветка

«Стрибучу жабку» складаємо так:

Творимо красу разом

У вільний час разом із сусідом доповніть образ жабки, приклеївши їй очка, та створіть композицію «Жаби на болоті».

ОРИГАМІ «ГОЛІВКА, ЩО ВІДКРИВАЄ ПАЩУ»

Зроби з квадратного аркуша паперу веселу іграшку, яка вміє відкривати пащу. Перетвори її на голову будь-якого персонажа: казкового дракона, акули, мишки, пташки. У цьому тобі допоможе фантазія, уява й умілі руки.

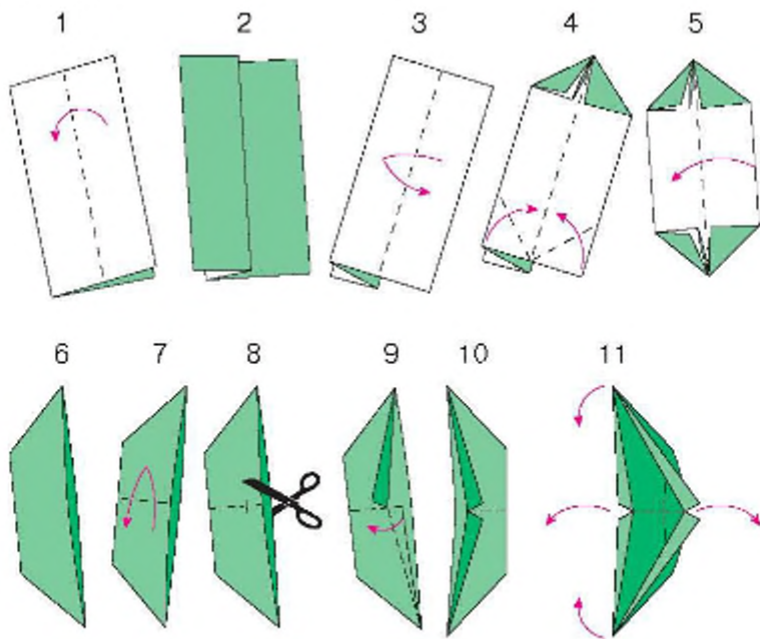
Наші помічники:

- кольоровий папір
- олівець
- ножиці
- клей ПВА
- пензлик
- серветка

Оригамі «Голівка, що відкриває пащу» складаємо так:

Відчуй себе справжнім дизайнером і за схемою склади «Голівку, що відкриває пащу» на основі квадрата зі стороною 20 см.

Готовий виріб розмалюй за власним задумом. Поясни друзям, як зробити таку іграшку.

Творимо красу

Ти отримав голівки казкових персонажів для лялькового театру. Разом з однокласниками придумайте цікаву історію, яка б могла з ними трапитися. Розподіліть між собою ролі та покажіть виставу першокласникам.

Ляльковий театр «Оригамі»

Галерея дитячих робіт

ВИГОТОВЛЕННЯ ШТУЧНИХ КВІТІВ

Квіти супроводжують нас усюди. Вони приносять нам величезну радість, хоча інколи важко пояснити — чому.

Шкода, що живі квіти недовговічні й швидко в'януть...

Штучні квіти з'явилися не випадково, а цілком закономірно: по-перше, термін життя зрізаних квітів дуже короткий, а по-друге, людина вічно прагне до досконалості, максимально наближаючи свої творіння до дивовижних витворів природи. Зараз штучні квіти міцно увійшли до нашого життя і стали одним із головних елементів інтер'єру. Їх виготовляють із різних матеріалів: паперу, тканини, шкіри, бісеру, воску, пластмаси тощо.

Розглянь фото та поясни, з яких матеріалів можна виготовити штучні квіти.

Мистецтво виготовлення квітів має багатовікову історію. Уперше їх стали виготовляти ще давні єгиптянки, потім цю моду перейняли гречанки й римлянки, які штучними квітами почали прикрашати храми. Штучні квіти красиві, довговічні, безпечні та зручні. Це прикраса не лише для приміщень, але й для водойм, вітрин або одягу. Вони максимально близькі до живих рослин за своїм зовнішнім виглядом і набагато довше зберігають свою красу, ніж тендітні творіння природи.

НАТЮРМОРТ «КВІТИ У ВАЗІ»

Пригадай, яку композицію називають натюрмортом. Що є складовими елементами натюрмарту?

Наші помічники:

- кольоровий папір
- гофрований папір
- картон-основа
- олівець
- ножиці
- клей ПВА
- пензлик
- серветка

Натюрморт «Квіти у вазі» робимо так:

1. Із гофрованого паперу різних відтінків рожевого кольору наріж для квітів по 5 квадратів розмірами 6×6 см, 5×5 см, 4×4 см.

2. Склади 5 квадратів один на одний, а потім учетверо, і виріж, як показано на фото.

3. Склади пелюстки по дві й обкрути їх навколо олівця технікою торцювання. Утворився нижній шар квітки. Продовжуй обкручувати та клеювати пелюстки, утворюючи шари об'ємної квітки.

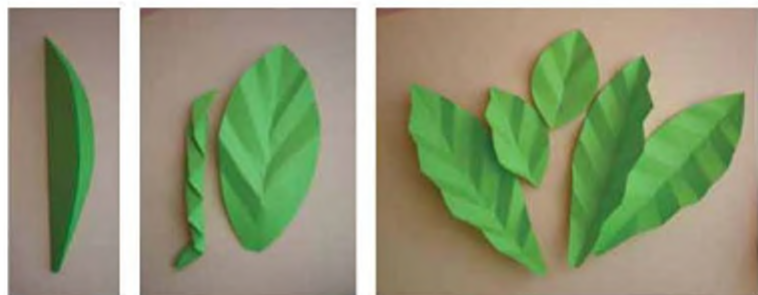

4. Так само виготов ще дві квітки іншого розміру.

5. Із двобічного зеленого паперу впоперек аркуша виріж смужку завширшки 5 см і переріж її навпіл.

6. Наклади отримані прямокутники один на одний іклади їх навпіл по довжині. Намалюй половинку листочка від згину й виріж. Не розкриваючи, загофруй два листки разом, як показано на фото. Так само виготов листки меншого розміру.

7. Виріж вазу за власним задумом.

8. Поеднай усі елементи в композицію, додавши площину, на якій стоїть ваза.

Творимо красу

У вільний час скористайся своїми дизайнерськими вміннями. Квітку, виконану в техніці торцювання, прикріпи до дротину або дерев'яної палички й перетвори в об'ємну квітку. Об'єднай декілька об'ємних квітів у букет, додай деталі, які прикрасять створену композицію, і подаруй близькій людині.

ПАПЕРОВА КВІТКА «НАРЦИС»

Наші помічники:

- кольоровий папір
- гофрований папір
- олівець
- ножиці
- клей ПВА
- пензлик
- серветка
- дерев'яна паличка або дріт
- шило або циркуль

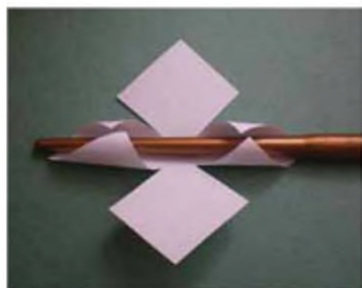

Паперову квітку «Нарцис» робимо так:

1. Візьми 2 квадрати білого паперу зі стороною 7 см і зроби з боків надрізи завглибшки 2 см.

2. Візьми олівець або пензлик і щільно накрути протилежні пелюстки. Так само накрути другу пару пелюсток. Зроби дві такі заготовки і склей їх у центрі, розташувавши пелюстки в шахматному порядку.

3. Із жовтого гофрованого паперу виріж коло діаметром 5 см й обгорни навколо олівця (техніка торцювання). Приклей у центр квітки.

4. Паличку або дріт завдовжки 20 см обмотай смужкою зеленого паперу. Відступи 5 см від краю, зроби потовщення. Із смужки 1,5×6 см виріж листочок і приклей трохи нижче від потовщення.

5. Прямокутники гофрованого паперу 4×25 см сложи навпіл і склей. Виріж із них листочки.

6. Зроби отвір шилом у центрі квітки, змасти клеєм кінчик стебла та встав в отвір квітки.

Творимо красу

У вільний час виготов для квітів вазочку з картонної трубки.

Галерея дитячих робіт

КОЛАЖ

Ознайомимося ще з однією дизайнерською технікою, яка має назву **колаж**. Колаж (у перекладі з французької мови — наклеювання) — це аплікація, виконана повністю або частково зі шматків паперу, тканини чи інших матеріалів, які приклеюються до основи. У роботі використовують папір різного сорту, фото, листівки, фоторепродукції тощо. Паперовий колаж складається з відібраних фрагментів цих матеріалів.

Техніка створення колажу полягає в приклеюванні чи прикріпленні будь-яким іншим способом (наприклад, за допомогою скотчу, скріпок, степлера, пластиліну тощо) на основу (найчастіше паперову) найрізноманітніших вирізок (фотографій, зображень із журналів, газет, листівок, плакатів, а також якихось інших деталей, слів, букв, символів) на визначену тему.

Чим цікавий колаж? У колажі одні матеріали доповнюють інші. Колаж дуже добре передає відтінки кольорів, картини виходять більш фактурними (гладкими, ворсистими, шершавими).

Які матеріали та інструменти використовують для створення колажу?

НАТЮРМОРТ У ТЕХНІЦІ КОЛАЖУ

Образна основа для колажу — об'єкти природи й навколишнього світу — повинні бути в тебе перед очима (у вигляді фотографій). За необхідності ці об'єкти можна спростити, відкинувши другорядні деталі. Не варто відразу братися за складні роботи. Краще взяти простий малюнок, але створити виразний образ.

Наші помічники:

- кольоровий папір
- старі глянцеві журнали
- рекламні буклети
- картон-основа
- олівець
- ножиці
- клей ПВА
- пензлик
- серветка

Композицію в техніці колажу робимо так:

1. Виріж із журналів фрагменти натюрморту: квіти, фрукти або овочі, посуд.
2. Вибери колір картону-основи для колажу.
3. Для стола підбери смужку паперу або тканини.
4. Розташуй головні елементи натюрморту на основі, продумай деталі та додай їх.
5. Поступово приклей усі елементи, починаючи з головних. Готовий колаж просуши під пресом.

Творимо красу

У вільний час, використовуючи вирізки з глянце-
вих журналів, спробуй зробити пейзажі із зобра-
женнями місць, де б тобі хотілося побувати.

КОЛАЖ «ПОРТРЕТ ГЕРОЯ»

Портрет — зображення пев-
ної людини або групи людей
з метою передачі їх схожос-
ті. Відтворення зовнішньої

подібності не є основним завданням
портрету. У ньому художник передає
характер, емоційність людини, роз-
криває її душевні переживання, вну-
трішній світ, життєві цінності та своє
ставлення до зображуваної особи.
Створи портрет улюбленого героя лі-
тературного твору, мультфільму або
кінофільму в техніці колажу.

Наші помічники:

- кольоровий папір
- фломастер або маркер
- картон-основа
- гудзики
- тканина
- нитки для в'язання
- олівець
- ножиці
- клей ПВА
- пензлик
- серветка

Колаж «Портрет героя» робимо так:

1. За шаблоном або самостійно виріж силует голови героя та наклеї його на білий чи кольоровий аркуш картону.

2. Намалюй фломастером або зроби в техніці аплікації брови, очі й повіки.

3. Добери гудзики, приклей на місце зіниць і носа, із кольорового паперу виріж і приклей ротик.

4. Підбери яскраву тканину, яка підходить образу героя, виріж із неї та приклей комірець.

5. Щоб сформувати косиці або волосся, на лінійку завдовжки 20—30 см намотай нитки для в'язання. Розріж нитки з одного боку та заплети косицю. Приклей волосся на портрет.

6. Для створення передньої частини зачіски на лінійку або картон завдовжки 15 см намотай нитки, розріж їх з одного боку.

Лобну ділянку на портреті змасти клеєм. Розподіли нитки над бровами, загнувши їх менш ніж наполовину, щоб утворився рівний край лінії волосся на маківці.

Творимо красу

У вільний час створи гумористичний портрет рідних або близьких людей.

Галерея дитячих робіт

Розділ другий

РОБОТА З ВОЛОКНАМИ ТА НИТКАМИ.

ВИШИВКА, ОБ'ЄМНА АПЛІКАЦІЯ ІЗ ТКАНИНИ ТА ҐУДЗИКІВ

Вас вітають майстри Голочка і Папірчик та їхні помічники:

олівець, пензлик, папір,
нитки, ножиці, голки, клей

- **Ви дізнаєтеся**
про найпростіші шви
української вишивки

- **Ви відкриєте**
способи створення
об'ємних аплікацій
із тканини і ґудзиків

- **Ви навчитеся**
виготовляти м'які
об'ємні іграшки

ВИШИВАННЯ

Пригадай, що називають вишивкою. Які матеріали та інструменти використовують для вишивки? Які мотиви переважають в українських вишивках?

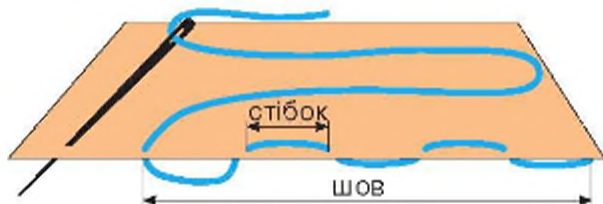

Українська вишивка налічує більш як 100 різних швів. В основі їх виконання лежать кілька найпростіших, які називають початковими швами. Це шви: «уперед голкою», «назад голкою».

Шов — це неперервний ряд стібків на тканині.

Стібок — це частина шва між двома проколами голки.

Для того щоб зручно було вишивати, слід правильно вибирати довжину нитки. Коротку нитку потрібно часто міняти, а довга нитка заплутується.

Прийнята довжина нитки для роботи — 50–60 см. У вишивці лицьовий і виворітний боки тканини мають бути акуратні, без вузликів і кінців ниток.

Пригадай правила техніки безпеки під час роботи з голкою та ножицями (дивись форзац). Як правильно відміряти потрібну довжину нитки?

ОЗДОБЛЕННЯ СЕРВЕТКИ ШВОМ «УПЕРЕД ГОЛКУ»

Шов «уперед голку» — це ряд стібків і проміжків між ними однакової довжини.

Шов «уперед голку» використовують для вишивання контуру малюнка або як основу для деяких вишивальних швів. Виконують шов, рухаючись голкою справа наліво. Стібки прокладають у будь-якому напрямку за прямою або вигнутою лінією.

Вимоги до виконання шва:

1. Усі стібки мають бути однакової довжини.
2. Проміжки між стібками мають бути однаковими.
3. Шов не повинен стягувати тканину.

Як закріпити нитку? Коли нитка закінчується, її потрібно закріпити. Для цього виведи голку з ниткою на виворітний бік. Зроби невеличкий стібко, піддівши декілька ниток, залиши на поверхні невеличку петлю. Голку протягни в петлю і затягни стібко.

Працюємо на уроці

Наші помічники:

- тканина з полотняним переплетенням 20×20 см
- голка
- нитки муліне
- ножиці

Серветку швом «уперед голку» оздоблюємо так:

Для серветки візьми тканину будь-якого кольору з добре помітним полотняним переплетенням ниток. Виріж із неї прямокутник або квадрат бажаного розміру (приблизно 20×20 см).

1. Зроби по краях серветки бахрому: висмикни всі нитки, починаючи з крайніх, щоб вийшла бахрома завширшки близько 1 см. Добери для вишивки нитки контрастних кольорів.

2. Оздоб серветку по краях швом «уперед голку», дотримуючись вимог виконання шва та правил безпечної роботи з голкою і ножицями.

Творимо красу

У вільний час доповни оздоблення серветки вишивкою, використовуючи різні кольори ниток та різну відстань між стібками.

ОЗДОБЛЕННЯ СЕРВЕТКИ ШВОМ «НАЗАД ГОЛКУ»

Шов «назад голку» — це неперервний ряд однакових за розміром стібків, що виконується справа наліво. При виконанні кожного стібка шва голкою проколюють тканину з лицьового боку за робочою ниткою, а потім — з виворітного боку виколують голку на два стібки вперед. Відстань між стібками і розмір самих стібків може бути різним.

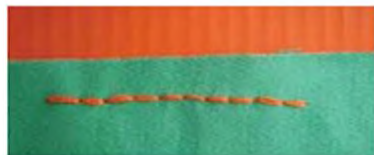

Лицьовий бік

Виворітний бік

Якщо проміжки між швами відсутні, то стібки щільно укладатимуться один до одного. Цей різновид шва нагадує машинну строчку. Він так і називається — шов «строчка».

Лицьовий бік

Виворітний бік

Працюємо на уроці

Наші помічники:

- тканина з полотняним переплетенням 20 × 20 см
- голка
- нитки муліне
- ножиці

Серветку швом «назад голку» оздоблюємо так:

1. На аркуші паперу, що має розмір серветки, зроби ескіз контурного малюнка для вишивки. Ти можеш намалювати квітку, метелика, фрукти, грибочок.

2. За допомогою копіювального паперу переведи ескіз малюнка на серветку, підбери кольори ниток та виший швом «строчка».

Увага! Пам'ятай про правила безпечної роботи з голкою.

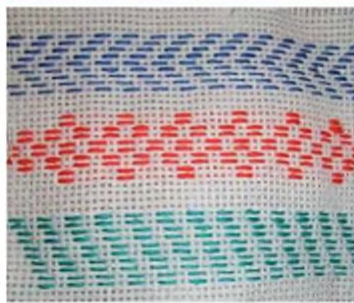

Творимо красу

У вільний час вишийте на серветці сюжетний малюнок і зробіть подарунок рідним.

Галерея дитячих робіт

ОБ'ЄМНА АПЛІКАЦІЯ ІЗ ТКАНИНИ І ҐУДЗИКІВ

Ґудзик — застібка на одязі, призначена для з'єднання її частин. Ґудзик, розміщений на одній частині одягу, просовується в петлю на іншій частині, і тим самим здійснюється застібання.

У давнину люди замість ґудзиків з'єднували шматки свого одягу шипами від рослин, кісточками тварин і палицями. У Давньому Єгипті вже використовувалися пряжки, або одну частину одягу протягували в отвір, зроблений в іншій, або кінці просто зв'язувалися.

У часи Київської Русі тривалий час ґудзики використовували як частину одягу, що здатна відлякати ворожі людині сили.

Можна виділити чотири основні функції гудзика:

- гудзик як застібка;
- гудзик як прикраса;
- гудзик — оберіг або талісман;
- гудзик як розпізнавальний знак.

Своєю вишуканістю гудзики демонстрували багатство їх власника. Зроблені із золота, срібла і слонової кістки, вони символізували достаток і високе становище в суспільстві.

Яке призначення мають гудзики? Із чого їх виготовляють?

ОБ'ЄМНА АПЛІКАЦІЯ З ТКАНИНИ З ВИКОРИСТАННЯМ ҐУДЗИКІВ

Наші помічники:

- картон-основа
- тканина (фетр, фліс, драп, кашемір, джерсі, фланель, сукно)
- викрійки
- ґудзики
- шпильки
- крейда
- ножиці
- голка
- нитки
- клей
- олівець
- пензлик

Об'ємну аплікацію з тканини і ґудзиків робимо так:

1. Підбери тканину для майбутньої аплікації відповідно до образної тварини.

2. На картон-основу виклади шаблони — викрійки деталей, олівцем познач місця їх наклеювання.

3. На зворотний бік тканини приклади викрійку, прикріпи її шпильками, обведи крейдою та виріж по контуру. Будь обережним зі шпильками.

4. Добери й виклади ґудзики для додаткових деталей. Познач на розкроєній тваринці місця пришивання ґудзиків та приший їх, дотримуючись правил безпечної роботи голкою.

5. Змасти зворотну сторону тканини клеєм і наклеї на основу.

6. Готову аплікацію поклади під прес до повного висихання.

Творимо красу

У вільний час придумай оточення тваринки та створи композицію.

ВИГОТОВЛЕННЯ М'ЯКОЇ ІГРАШКИ

Розкрій швейних виробів виконують у такій послідовності:

1. Підготовка тканини до розкроювання.

Спочатку тканину уважно оглядають, визначають її лицьовий і виворітний боки, напрямок нитки основи. Тканину зволожують і прасують уздовж нитки основи.

2. Настилення тканини.

Тканину для розкроювання розкладають лицьовим боком усередину. Під час настилення тканину ретельно розправляють, щоб на ній не було заломів і перекосів.

3. Розкладання викрійки на тканині та крейдування.

Зверху на виворітному боці тканини розкладають викрійки так, щоб напрямок стрілок на них збігався з напрямком нитки основи. Викрійки розміщують на тканині економно. Їх приколюють до тканини шпильками для того, щоб вони не зсувалися. Викрійки обводять крейдою точно по контуру, тобто виконують крейдування.

4. Викроювання деталей.

Викроюють деталі точно по лінії розкроювання. Тканину не можна піднімати і пересувати під час розкроювання. Після розкроювання шпильки витягують і деталі викрійки знімають із тканини.

М'яка іграшка «Ялиночка»

Наші помічники:

- серветки для прибирання
- стрічка
- викрійка
- гудзики
- шпильки
- крейда
- ножиці
- голка
- нитки
- вата

М'яку іграшку «Ялиночка»

виготовляємо за зображеннями так:

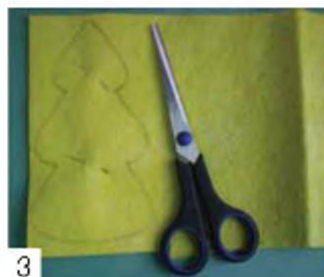
Розглянь уважно фото на цій та наступній сторінках.
Поясни послідовність виготовлення м'якої іграшки.

1

2

3

4

5

6

7

Який шов використовується для оздоблення іграшки? Що треба зробити, щоб надати іграшці об'єму? Яких правил безпечної праці потрібно дотримуватися при роботі зі шпильками, голкою та ножицями?

Творимо красу

Виготуй іграшку іншої форми, попередньо зробивши викрійку. Прикрась іграшками ялинку.

Галерея дитячих робіт

ПРОЕКТ «НОВОРІЧНА КРАСУНЯ»

Невід'ємною супутницею новорічних свят стала ялинка — вічно-зелена красуня. Звідки з'явилася традиція прикрашати будинки ошатною ялинкою?

З давнини наші предки вважали, що в деревах живуть духи життя і родючості, від яких безпосередньо залежить урожай.

Головною серед священних дерев була ялина. Вона символізувала життя і відродження. Вбираючи святкову ялинку, люди підвішували на її гілки яблука як символ родючості, а також яйця — символ народження і життя.

У наш час використовують як натуральні, так і штучні ялинки. Від штучної ялинки немає сміття, її можна використовувати кілька років поспіль, зберігаючи тим самим насадження живих ялинок. Природньо, що темою цього річного проекту є виготовлення макета штучної ялинки з різних матеріалів.

Минулого року ви вже навчилися виконувати всі етапи проекту, працюючи самостійно або в групі. Тепер ми радимо вам поділитися на творчі групи, кожна з яких буде працювати над завданням для пошукової діяльності, а потім виготовляти макети штучних ялинок в різних техніках.

Подумай, де ти використаєш свій виріб. Кому ти можеш його подарувати? Поясни, які переваги має використання на Новий рік штучної ялинки замість натуральної.

Завдання для пошукової діяльності

Творчі групи

- 1. Дослідники.** Дізнайтеся, коли на Україні ялинка стала символом Нового року. Чим прикрашали ялинки в давнину?
- 2. Технологи.** Дізнайтеся, які техніки можна використати для виготовлення ялинки власноруч? Які матеріали й інструменти використовуються?
- 3. Дизайнери.** Дізнайтеся, коли почали прикрашати ялинки іграшками? Які традиції прикрашання ялинки в інших країнах?
- 4. Конструктори.** Дізнайтеся, як виготовити основу-конус для майбутньої ялинки?

Завдання для практичної роботи

Обери техніку, яка тобі найбільше подобається, та виготов ялинку.

Увага! Працюючи, дотримуйся правил безпечної роботи з інструментами.

Розділ третій

РОБОТА ІЗ ПЛАСТИЛІНОМ, НИТКАМИ ТА ПАПЕРОМ. ЛІПЛЕННЯ ТВАРИН, ФАНТАСТИЧНИХ ІСТОТ, НАРОДНИХ ІГРАШОК, ПЛЕТІННЯ З НИТОК, ДЕКОРАТИВНЕ ПАННО

**Вас вітають майстри
Глинчик, Голочка,
Папірчик та їхні
помічники:**

пластилін, дощечка,
стеки, шнур для
плетіння, намистини,
скотч, нитки для
в'язання, картон,
папір, олівець,
пензлик, ножиці,
клей, серветка

- **Ви дізнаєтеся,**
про історію української
народної іграшки

- **Ви відкриєте**
способи плетіння
в чотири нитки

- **Ви навчитеся**
виготовляти скульптурні
зображення тварин,
ляльку-мотанку
та декоративне панно

ЛІПЛЕННЯ ТВАРИН

Ліплення — процес створення скульптурного зображення з м'якого пластичного матеріалу з використанням різних способів і прийомів.

Пригадай, які пластичні матеріали використовують у своїх роботах скульптори? Які існують прийоми та способи ліплення?

Скульптури тварин В. Ватагіна

Чи вмієш ти спостерігати за тваринами? Спробуй зліпити по пам'яті знайому тобі тварину, за якою ти спостерігав удома, на вулиці, у зоопарку або на відпочинку, використовуючи конструктивний, пластичний або комбінований спосіб ліплення.

ЛІПЛЕННЯ УЛЮБЛЕНОЇ ТВАРИНКИ

Наші помічники:

- пластилін
- дощечка
- стеки

Фігурку улюбленої тваринки робимо так:

1. Перед початком роботи пластилін треба добре розім'яти. Пригадай, як це робити. Які інструменти допоможуть тобі в роботі?

2. Для виготовлення виробу використовуй комбінований спосіб ліплення. Почни роботу з більшої частини — тулуба тваринки. Ніжки виліпи прийомом витягування з тулуба, а голову з вушками виліпи окремо, користуючись прийомами розкачування між долонями та витягування. Примазуванням з'єднай усі частини тваринки.

3. Свій виріб краще встанови на дощечці. Тоді ти зможеш, як справжній скульптор, обертати дощечку з виробом і розглядати його з усіх боків.

4. Спочатку намагайся досягти загальної подібності у формі тварини, передай співвідношення між частинами тіла. Виліпленій фігурці надай характерних ознак. Зверни увагу на форму мордочки, тулуба, розмір вух, хвоста тваринки.

5. Особливу увагу зверни на задні лапи. Вони майже в усіх тварин ніби вигнуті в коліні назад. Намагайся надати своїй тваринці характерної пози, передати її рух.

6. Дрібні деталі пророби стекою або їх наліпи. За бажанням передай фактуру хутра тваринки.

7. Під час роботи з пластиліном дотримуйся гігієнічних вимог. Після закінчення роботи спочатку витри руки сухою серветкою або ганчіркою, а потім вимий руки з милом.

Творимо красу

У вільний час зліпи домашнього улюбленця.

ЛІПЛЕННЯ ФАНТАСТИЧНОЇ ІСТОТИ

Фантазія скульптора безмежна і може створити найвигадливіші образи надприродних, вигаданих та фантастичних істот. Часто ці образи скульпторам навіюють явища природи та літературні герої (пригадай хоча б Іллю Муромця, Котигорошка, Солов'я-розбійника, Змія Горинича, Водяного з народних казок, легенд). Напевно, тобі доводилося бачити сухий корч, який би нагадував лісове чудовисько або хмаринку, що, ніби казковий чаклун, мчить небесними просторами.

Скульптура дракона
в Сінгапурі

Скульптура Рікардо
Арройо Бреседи

Котигорошко поряд
із ляльковим театром у Києві

Садова скульптура

Пригадай твори, героями яких є фантастичні істоти. Які якості вони втілюють у казках? Як передати вираз та настрій доброї або злої істоти? Які засоби для цього використовують скульптори?

ЛІПЛЕННЯ ЛІСОВИЧКА НА ОСНОВІ ПЛЯШЕЧКИ

Наші помічники:

- пляшечка з-під йогурту
- дощечка
- стеки
- пластилін
- серветка

Казкового лісовичка робимо так:

Виліпи казкового лісовичка або іншу фантастичну істоту, використовуючи як основу пляшечку з-під йогурту.

1. Розглянь уважно форму пляшки та спробуй уявити доброго казкового лісовичка.

2. Скатай із пластиліну декілька товстих ковбасок, наліпи їх на нижню частину пляшечки для надання об'єму та примаж. Після цього обліпи всю пляшечку тонким шаром пластиліну.

3. Виліпи окремо руки, ноги лісовичка та приєднай їх до тулуба.

4. Наліпи деталі обличчя лісовичка.

З кольорового пластиліну скатай ковбаски для волосся й бороди.

5. Виліпи капелюшок лісовичку у вигляді шапочки мухомора.

6. Разом з дорослим відкрий скульптурку лісовичка лаком для дерева.

Творимо красу разом

У вільний час придумайте казку зі своїми фантастичними істотами і створіть їх.

Галерея дитячих робіт

НАРОДНА ІГРАШКА

Ти вже знаєш, що найдавнішим видом декоративно-прикладного мистецтва є гончарство. Пригадай, де розташовані основні центри керамічного мистецтва на Україні. Які керамічні вироби, крім посуду, виготовляли гончарі?

Дитяча іграшка — зображення півника чи баранчика, створене нестримною фантазією народного майстра, — неповторна перлина, що визначає народну уяву.

У давні часи люди робили різні фігурки з глини, прикрашали їх візерунками, обліплювали зерном і кидали у вогонь. Навколо вогнища вони виконували танці, присвячені Матері-Землі. Після виконання цього урочистого дійства, що мало сприяти багатому врожаю, обпалені глиняні фігурки віддавали для забави дітям. Так з'явилися перші керамічні іграшки.

С. Мельников. Коники

А. Косяченко. Кішечка

Подивись на ці витвори українського гончарного мистецтва. Вони виблискують яскравими барвами, приваблюють своїми простими і водночас плавними та м'якими формами.

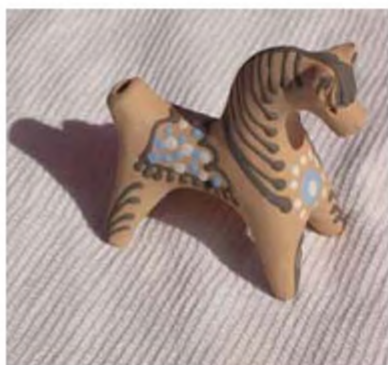

Глиняні іграшки українських майстрів

Народні майстри не прагнули точно відтворити тварин, а створювали декоративні образи: у коників, баранців та оленів на ногах немає копит, у них вигадливі гриви, морди, хвости. Майстри надавали декоративності, казковості створюваним образам шляхом перебільшення або зменшення деяких частин тіла іграшки та використанням візерунків незвичайних кольорів. У справжніх тварин немає оздоблення у вигляді орнаменту.

Г. Діденко.
Глиняна іграшка

В. Лобойченко.
Коник-свистунець

ЛІПЛЕННЯ ЗА МОТИВАМИ НАРОДНИХ ІГРАШОК

Наші помічники:

- дощечка
- стеки
- пластилін

Ліпимо декоративний образ коника
або баранчика так:

1. Розділи шматок пластиліну на дві частини: більшу і меншу.

2. Із більшого шматка скатай тулуб. Надріж його з обох боків стекою та витягни з тулуба ніжки.

3. Із меншого шматка скачай стовпчик, виліпи з нього шию і голову. З'єднай шию з тулубом примазуванням.

4. Залежно від образу виліпи вушка, гриву, ріжки, хвостик і копитця.

5. Декоруй образ деталями.

Творимо красу

У вільний час виліпи декоративного птаха та розпиши його гуашшю, попередньо покривши борошном.

ПЛЕТІННЯ З НИТОК

Фенічки — це плетені вручну браслети з різноманітних ниток, шкіри, бісеру, стрічок та іншої, часом досить несподіваної, фурнітури. Назва виробу походить з англійської мови й означає «річ» або «штучка». У наш час фенічки використовують як прикраси. Насправді ж спочатку в них був свій символічний зміст, старовинна історія та значення. Уперше фенічки з'явилися у племен індіанців і були символом дружби, єдності та довіри. У наш час плетуть фенічки з бісеру, шнурів, стрічок, ниток муліне.

Способів і візерунків плетіння фенічок існує безліч, усе залежить від матеріалу, візерунка й ширини майбутнього виробу.

Щоб зробити будь-яку фенічку, треба дотримуватися таких правил:

1. Потрібно підготувати інструменти й матеріал: відповідні різнокольорові нитки, шпильки, ножиці.
2. Головним правилом для створення фенічок є те, що кількість задіяних ниток має бути парною. Бажано використовувати не менше восьми ниток, інакше виріб вийде тонким і негарним.
3. Важливою є і довжина ниток: як правило, для браслета беруть нитки завдовжки 1 м або ж перевищують його майбутню довжину в 4 рази.

ПЛЕТІННЯ БРАСЛЕТА

Наші помічники:

- шнур для плетіння двох кольорів
- намистина
- скотч
- ножиці

Плетіння браслета виконуємо так:

1. Підготуй для роботи шнури для плетіння двох кольорів: 3 шнури основного кольору та 1 — контрастного кольору, завдовжки 80 см кожний.
2. Склади всі шнури разом, потім навпіл і з'єднай їх угорі вузлом, щоб утворилася петля. Утворену петлю над вузликом закріпи скотчем на парті.

3. Розташуй шнури зліва направо в такому порядку: основний колір, основний колір, контрастний колір, основний колір.

4. Під час плетіння дотримуйся такої послідовності: крайній лівий шнур проведи над наступним, під контрастним і над крайнім справа, затягни вузол. Крайній правий шнур проведи над контрастним і під крайнім лівим, затягни вузол.

5. Продовжуй виконувати переплетення шнурів у такій самій послідовності, не забувай затягувати вузли.

6. Після завершення плетіння зав'яжи вузол і нанимай намистину.

Творимо красу

У вільний час сплети закладку або браслет із ниток муліне, склавши їх у кілька разів.

ЛЯЛЬКА-МОТАНКА

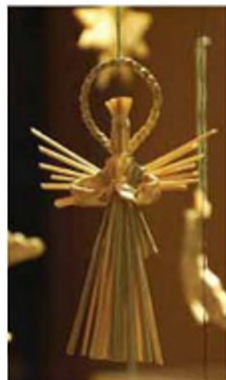

Лялька-мотанка (або вузликова лялька) є прадавнім оберегом.

Перша лялька-мотанка була виготовлена більше 5 тисяч років тому. Це була не просто іграшка. Вважалося, що вона захищала людину від неприємностей та бід. Ляльку часто використовували в обрядах. При виготовленні обрядової ляльки в неї вплітали все те, від чого людина хотіла позбутися (біди, хвороби), і спалювали на вогнищі або топили у воді.

Мотанка відрізняється від звичайної іграшки відсутністю обличчя. За уявленнями язичників, через обличчя в ляльку вселяється душа. А душа може бути і доброю, і поганою.

Виготовляли ляльки-мотанки з натуральних матеріалів (сіна, соломи, тканини, трави, сухого листя, насіння, зерна).

Прикрашали мотанку народними орнаментами та вишивкою. Народ вірив, що в мотанці перебуває дух предків і що вона може передавати досвід із покоління в покоління. Українці вважали, що цей символ приносить їм багатство й успіх. Секрети виготовлення ляльок передавалися в родині від матері до дочки. Коли дівчина виходила заміж, мати дарувала їй ляльку-мотанку, як оберіг для нової домівки. Хворій дитині давали пограти з лялькою, після чого ляльку знищували. У народі вірили, що вона вбере в себе дитячу недугу. Коли дитина виростала, її місце в колысці займала лялька. Вона охороняла це місце від нечистої сили до народження наступної дитини. На Різдво виготовляли спеціальних ляльок із зерна. Вони символізували добрий урожай.

Для чого виготовляли мотанки в давнину? Які матеріали використовували для плетіння мотанок? Чим оздоблювали мотанки?

ВИГОТОВЛЕННЯ ЛЯЛЬКИ-МОТАНКИ

Наші помічники:

- нитки для в'язання
- ножиці
- стара листівка або картон

Ляльку-мотанку робимо так:

1. Для основи ляльки намотай достатню кількість ниток на листівку або щільний картон, як показано на фото.

2. Зніми основу з листівки, перев'яжи посередині й виверни основу.

3. Наміть голову, перев'яжи лінію шиї ниткою.

4. Для ручок намотай трохи менше ниток, ніж для основи ляльки, як показано на фото. Утвори долоньки, перев'язавши нитками заготовку з обох боків.

5. З'єднай тулуб і ручки разом, як показано на фото.

6. Закріпи ниткою на лінії поясу.

7. Розріж нитки знизу. Сформувай плаття або ніжки. Підрівняй ручки, ніжки або плаття.

Творимо красу

У вільний час додай до нитяної ляльки волосся й обличчя з тканини.

Галерея дитячих робіт

ДЕКОРАТИВНЕ ПАННО

Панно — це твір декоративного мистецтва, призначений для оформлення частини стіни в інтер'єрі (або на фасаді будівлі). За його допомогою можна візуально розмежувати зони приміщення або просто оригінально прикрасити кімнату.

Існує безліч видів декоративного панно — це різьблені дерев'яні панно, панно із синтетичних матеріалів, оброблених різними техніками, зі шкіри, тканини, в'язані панно, розписані по склу тощо. Вони можуть бути як вбудовані в інтер'єр, так і мати вигляд окремої картини. У всякому разі панно є композиційним центром інтер'єру і визначають його характер і стиль.

Для чого використовують декоративні панно?
Які матеріали застосовують для їх виготовлення?

ПАННО «КВІТИ ДЛЯ МАМИ»

Наші помічники:

- паперовий таріль
- папір для квілінгу
- кольоровий папір
- гофрований папір
- олівець
- ножиці
- клей ПВА
- пензлик
- серветка

Панно «Квіти для мами» робимо так:

1. Вибери основу для панно. Це може бути: паперовий таріль, цупкий картон, коробка з-під цукерок. Обклей основу всередині кольоровим папером.

2. Зі зворотного боку тарілки або коробки зроби кріплення одним із запропонованих способів.

3. Вибери техніку та виготов об'ємні паперові квіти, оздоб ними панно.

Творимо красу

У вільний час виготуй панно, використовуючи засушені природні матеріали. Це панно може стати подарунком або прикрасити стіну твоєї кімнати.

Галерея дитячих робіт

Розділ четвертий

**РОБОТА З БІСЕРОМ, ДРОТОМ
І ШТУЧНИМИ МАТЕРІАЛАМИ.**

**БІСЕРОПЛЕТІННЯ, ОБ'ЄМНІ ФІГУРИ
З ДРОТУ, ВИРОБИ ІЗ СУЧАСНИХ
ШТУЧНИХ МАТЕРІАЛІВ**

**Вас вітають
майстри Голочка,
Дротинка і Папірчик
та їхні помічники:**

олівець, пензлик, папір,
нитки, дріт, ножиці,
голки, клей,
серветка

• **Ви дізнаєтеся**
про створення
об'ємних виробів
із дроту та бісеру

• **Ви відкриєте**
способи бісероплетіння
та роботи зі штучними
матеріалами

• **Ви навчитесь**
виготовляти об'ємні
вироби з дроту
та штучних
матеріалів

БІСЕРОПЛЕТІННЯ

Плетіння з бісеру — одне з давніх видів декоративно-прикладного мистецтва. Уперше з'явилося бісероплетіння на африканському континенті, а на сьогодні воно відоме в усьому світі.

Для початківців плетіння бісером може відкрити небувалі простори для творчості. Чого тільки не побачиш у майстрів цього чудового мистецтва: і бісерні дерева, і бісерні іграшки, і ювелірні прикраси, і декоративні вироби для дому, і багато-багато іншого.

Бісероплетіння — тривалий кропіткий процес, що сприяє розвитку уваги, посидючості та дрібної моторики. Для створення плоских прикрас (колье, намиста, браслетів, сережок) майстри використовують гумову або лавсанову нитку, а об'ємні вироби (вази, тварини, квіти) потребують використання дроту, що тримає форму. Тварини з бісеру служать оригінальними прикрасами інтер'єру і в деяких випадках аксесуарами: брелками, підвісками до телефону тощо.

ЯСКРАВА БАБКА

Наші помічники:

- дріт для бісеру (діаметр 0,2 мм, довжина 50 см)
- бісер двох кольорів
- 2 намистини

Яскраву бабку робимо так:

1. Підготуй для роботи дріт завдовжки 50 см, бісер одного кольору для тулуба та іншого кольору, для крил, намистини для очей.

2. Для 1 ряду наberi на дріт 1 намистину, 1 бісерину, знову 1 намистину та ще 3 бісерини того самого кольору. Розмісти їх на середині дроту. Пропусти пустий кінець дроту через 3 бісерини і затягни дріт. Ти отримаєш два перші ряди плетіння. Будь обережним під час роботи з дротом!

3. Для 3 ряду наberi на один з кінців дроту 4 бісеринки та пропусти через них інший кінець дроту.

4. Для 4 ряду наberi 5 бісеринок і повтори попередню дію.

5. Для більших крил бабки наberi на кожний кінець дроту по 26 бісеринок іншого кольору. Потім пропусти кожний з кінців дроту через бісеринку, ближчу до тулуба бабки, з кожного боку. Затягни дріт й отримаєш передню пару крил.

6. Для 5 ряду тулуба нанижи 5 бісеринок та закріпи їх, протягнувши вільний кінець дроту. Продовжуй нанизувати другу пару крил бабки. Роби їх аналогічно першому, але набирай на кожний кінець по 23 бісеринки.

7. Крила готові, тепер заверши плетіння тулуба. Для 6 ряду набери 5 бісерин, а далі продовжуй за схемою:

- 7 ряд — 4 бісерини;
- 8 ряд — 3 бісерини;
- 9–21 ряди — по 2 бісерини.

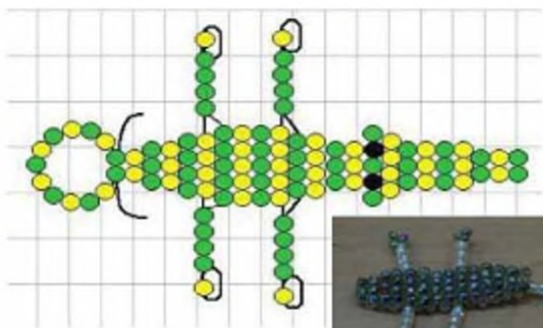

8. Після завершення закріпи дрiт: один з кiнцiв дроту пропусти через передостаннiй ряд бiсеринок. Потiм скрути разом обидва кiнцi дроту та обрiж їх.

Творимо красу

У вiльний час, користуючись схемою, спробуй сплести крокодила.

ОБ'ЄМНІ ВИРОБИ З ДРОТУ

З чого виготовляють дріт? Для виготовлення яких виробів використовують дріт?

Розглянь уважно зразки дроту, зображені на фото або видані вчителем, та досліди їх властивості.

Дріт може бути товстим і тонким, пружним і гнучким, «голим» і покритим ізоляцією.

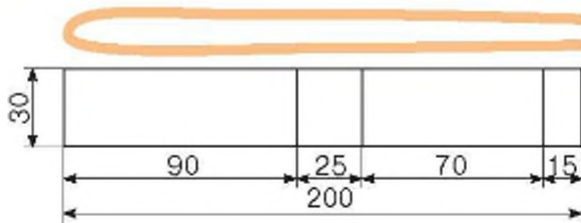
Поясни, з якого дроту краще виготовляти моделі. Які властивості він має? Чим відрізняється від інших?

Розглянь уважно фото виробів. Якими властивостями дроту скористалися майстри при виготовленні виробів? Які ще матеріали використані для оздоблення виробів?

Виготов для своїх друзів кумедних чоловічків із дроту. Пригадай пропорції фігури людини та приготуй шаблон-мірку з картону за креслеником, або виріж із додатка зошита. Ця мірка допоможе тобі розмістити частини тіла пропорційно. Під час роботи з дротом дотримуйся правил безпечної праці.

Ескіз шаблону-мірки

КУМЕДНІ ЧОЛОВІЧКИ З ДРОТУ

Наші помічники:

- тонкий мідний дріт, покритий ізоляцією
- ножиці
- кольоровий пластилін

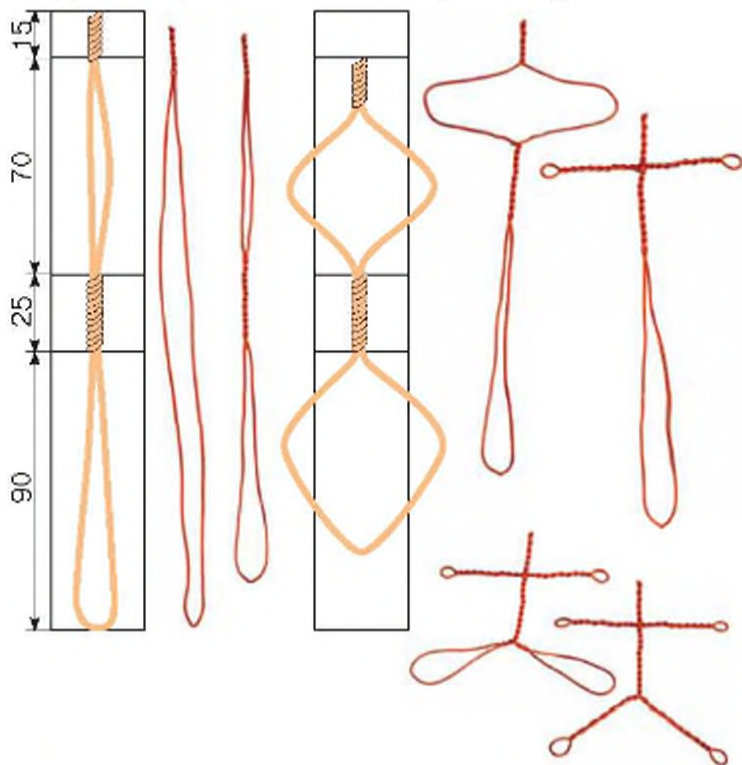

Кумедних чоловічків із дроту робимо так:

1. Зроби заготовку з дроту по шаблону-мірці, зігнувши його навпіл.

2. Відміряй за шаблоном-міркою від вільних кінців дроту довжину шиї (15 мм) та поверни кінці декілька разів уліво від себе.

3. Відміряй довжину рук (70 мм) та знову поверни дріт.
4. Відміряй довжину тулуба (25 мм) та скрути спіраллю. Перевір за шаблоном-міркою розміри частин фігури.
5. Подвійний дріт для рук розтягни в сторони, закрути, залишивши на кінцях петлі для долонь.
6. Так само розтягни в сторони подвійний дріт для ніг і закрути його, залишивши на кінцях петлі для стоп.

7. Зліпи з пластиліну голову, оформи обличчя, зачіску. Приєднай голову до тулуба. Зліпи взуття та прикріпи його. Надай фігурці певної пози та руху.

Творимо красу

У вільний час виготов із дроту фігурки тварин.
Подумай, що потрібно змінити в заготовці.

Галерея дитячих робіт

РОБОТА ІЗ СУЧАСНИМИ ШТУЧНИМИ МАТЕРІАЛАМИ

Поліетилен, пластмаси, поролон, синтепон — це штучні або синтетичні матеріали, тобто створені людиною за допомогою хімії.

Хімія — наука про властивості, зміни і перетворення одних речовин в інші.

Вироби із штучних матеріалів

Штучні матеріали мають такі властивості, яких немає у природних, натуральних матеріалів. Хіміки придумують способи створення дуже міцних або ж пружних, гнучких матеріалів. Одні матеріали, отримані хімічним шляхом, не пропускають воду, інші — не горять у вогні.

Для отримання штучних матеріалів потрібна природна сировина. За допомогою хімічних процесів ця сировина перетворюється в нові, раніше не відомі матеріали. Частіш за все такою сировиною служить нафта. Речовини, отримані з нафти, замінюють тепер і скло, і камінь, і метал, і вовну, і бавовну.

Пластмаси мають дуже важливу фізичну властивість — вони не проводять електричний струм. Тому їх використовують для створення захисного покриття на електродротах. Ізоляція дроту — спосіб захисту людей і тварин від враження електричним струмом.

Розглянь малюнки. Які вироби виготовлені із синтетичних матеріалів? Наведи інші приклади синтетичних матеріалів.

ІГРАШКИ ЗІ ШТУЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

Кожний день ти стикаєшся з великою кількістю штучних матеріалів, які ми викидаємо. Якщо додати трохи фантазії, то їх легко можна перетворити на сувеніри та іграшки.

Наші помічники:

- одноразові стакани або упаковки від йогуртів
- кольоровий папір
- кольоровий картон
- матеріали для оздоблення
- ножиці
- клей
- серветка

Іграшку зі штучних матеріалів робимо так:

1. Ураховуючи колір упаковок, придумай іграшку, яку будеш виготовляти. При з'єднанні деталей між собою використовуй пластилін і клей.
2. Із кольорового картону виріж ніжки — підставку, дотримуючись правил безпечної праці.
3. Оздоб іграшку деталями, використовуючи кольоровий папір.

Творимо красу

У вільний час, використовуючи одноразові тарілки, ложки, виделки, виготов композиції із зображенням тварин.

Галерея дитячих робіт

Розділ п'ятий

РОБОТА З ПАПЕРОМ І КАРТОНОМ. Художнє оздоблення ТА ДИЗАЙН, МОДЕЛЮВАННЯ ВЗУТТЯ, ПАП'Є-МАСЕ

**Вас вітає
майстер Папірчик
та його помічники:**

олівець, пензлик, папір,
ножиці, клей

- **Ви дізнаєтеся**
про техніку виконання
пап'є-маше

- **Ви відкриєте**
способи художнього
оздоблення виробів

- **Ви навчитеся**
виготовляти рамку
для фото, модель
взуття, вироби
із пап'є-маше

ПРОЕКТ «ДЕКОРУВАННЯ ВЕЛИКОДНІХ ЯЄЦЬ»

Ще з давніх часів одним із головних великодніх атрибутів вважалися фарбовані яйця. Саме вони є символом оновлення, тому яйця для писанок не варили, зберігаючи в них зародки життя.

Спочатку пасхальні яйця робили лише червоними. Пізніше їх стали розфарбовувати в різні кольори, малювати на них пейзажі, символічні знаки, писати вислови тощо. Виготовляли писанку обов'язково в гарному настрої, щоб наділити її світлом, добром, позитивною енергетикою.

Традиція дарувати одне одному прикрашені яйця на Великдень популярна в усьому світі й досі. Декор великодніх яєць своїми руками — чудовий спосіб і можливість проявити свої творчі здібності. Ця справа подарує багато приємних емоцій. Прикрашати яйця можна як за старовинними технологіями, так і на сучасний лад.

Що символізують великодні яйця? Як ти поясниш традицію обмінюватися прикрашеними яйцями на Великдень?

Завдання для пошукової діяльності

Творчі групи

1. Дослідники. Дізнайтеся, коли на Україні вперше почали до свята Великодня декорувати яйця. Які матеріали для цього використовували?

2. Технологи. Дізнайтеся, якими відомими вам техніками можна оздобити макет яйця. Які матеріали та інструменти для цього потрібні?

3. Країнознавці. Дізнайтеся, які існують традиції прикрашання великодніх яєць в інших країнах. Які технології для цього використовують?

4. Фотографи. Дізнайтеся, як можна оформити композиції з великодніх яєць. Представте свою роботу у вигляді фоторепортажу, фотовиставки, презентації.

Завдання для практичної роботи

Обери техніку, яка тобі найбільше подобається, та прикрась великодні яйця.

ХУДОЖНЄ ОЗДОБЛЕННЯ ТА ДИЗАЙН

Людина здавна намагалася прикрасити своє оточення. Вона оздоблювала предмети побуту, одяг, житло, використовуючи для цього різноманітні матеріали та техніки. Будь-який виріб, створений людиною, приваблює своєю зручністю, формою, художнім оздобленням (прикрашанням), а ще кажуть — **дизайном**. Зрозуміло, що дизайн — це ширше поняття, ніж художнє оздоблення.

У наш час створенням нових сучасних виробів займаються люди різних професій: технологи, конструктори, дизайнери. Ти вже знаєш, що дизайн — це проект, малюнок, вид.

Які способи художнього оздоблення виробів ти знаєш?

Рамка для фото, зроблена власноруч, — найкращий подарунок до різних свят. Виготовлення рамок для фотографій — творчий процес, у якому не може бути обмежень. Для художнього оздоблення можна використати штучні або засушені квіти, камінці, мушлі, бісер, бусини, крупу, кавові зерна, гу-

дзики, шпалери, газетні або журнальні аркуші, серветки, шкаралупу від горіхів, тканину різної фактури, мереживо, глиняні деталі, елементи в техніці квілінг. Тобто все, що є під рукою, може знадобитися.

Рамка — це не просто обрамлення фото. Вона може стати важливим елементом в інтер'єрі, тому підбирати її треба ретельно. Особливу увагу слід звертати на ширину та кольори оздоблення рамки.

Для чого використовують фоторамки? Якими матеріалами можна оздоблювати рамки для фотографій?

ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ОЗДОБЛЕННЯ РАМКИ ДЛЯ ФОТО

Наші помічники:

- кольоровий картон
- фотографія 10×15 см
- олівець
- ножиці
- клей ПВА
- пензлик
- серветка
- матеріали для декорування

Фоторамку виготовляємо та оздоблюємо так:

1. Із щупкого картону (можеш використати картонні коробки з-під взуття, цукерок) виріж дві однакові заготовки розміром 21×15 см.

2. На одній заготовці від кожної сторони у двох місцях відклади всередину по 3 см і постав олівцем мітки, через які проведи лінії внутрішнього контуру рамки.

3. Обережно зроби прокол ножицями та виріж по внутрішньому контуру, дотримуючись правил безпечної роботи з ножицями. Внутрішній отвір має бути меншим, ніж зображення, яке ти помістиш у рамку. Це буде верхня деталь рамки.

4. За бажанням змасти верхню деталь рамки клеєм та обклей її кольоровим папером, картоном або тканиною.

5. З картону за шаблоном обведи й виріж ніжку-підставку, на яку буде спиратися рамка. Приклей її зі зворотного боку, як показано на фото.

6. Для з'єднання деталей рамки змасти заготовку з отвором клеєм по трьох сторонах, як показано на фото. Четверта сторона — місце для вставляння фото.

7. Декоруй рамку улюбленою технікою. Колір рамки має пасувати до обраного зображення. Рамка не повинна бути занадто яскравою і привертати основну увагу, відволікаючи від самого фото.

8. Устав фото в рамку.

Творимо красу

У вільний час придумай варіанти дизайнерської фоторамки, поділись ідеями з однокласниками.

Галерея дитячих робіт

САМООБСЛУГОВУВАННЯ. МОДЕЛЮВАННЯ ВЗУТТЯ

Історія створення взуття налічує не одну тисячу років. Цікаво, як же наші далекі предки здогадалися взути свої ноги? Перше взуття було виготовлено зі шкіри тварин. Для виготовлення взуття використовували і рослинні матеріали — кору дерев, очерет, соломку, войлок і навіть дерево.

Перше взуття, призначене не тільки для захисту стопи від пошкоджень, а й для краси, з'явилося в Стародавній Греції. Але найбільш значущою подією в історії створення взуття став винахід греками взуттєвої пари. До цих пір не було різниці між правим і лівим черевиком, вони шилися за однаковими викрійками.

Як ти знаєш, усі люди живуть у різних природних умовах, що впливає на види одягу та взуття. У різних народів є традиційне взуття, особливості якого залежать ще й від призначення та пори року.

Розглянь взуття, зображене на фото. Спробуй визначити, з яких матеріалів воно виготовлене? А з яких матеріалів виготовлене твоє улюблене взуття?

Яким було перше взуття? Як змінювалося взуття з плином часу? Як воно набуло сучасного вигляду? Яке буває взуття за призначенням?

ВИГОТОВЛЕННЯ МОДЕЛІ ДИТЯЧОГО ЛІТНЬОГО ВЗУТТЯ

Наші помічники:

- кольоровий картон
- кольоровий папір
- олівець
- ножиці
- клей ПВА
- пензлик
- серветка

Розмір взуття визначаємо так:

1. Поклади аркуш паперу на підлогу і стань на нього двома ногами в носках.
2. Обведи стопи олівцем.

3. Виміряй відстань від п'яти до найбільш виступаючого пальця. Це буде довжина стопи. Якщо довжина правої та лівої стоп відрізняються, вибери більшу довжину.
4. Знайди отриманий результат у таблиці та визнач свій розмір взуття.

Таблиця відповідності розмірів стопи розмірам взуття

Довжина стопи, мм	205	210	215	220	225	230	235	240	245
Розмір взуття	32	33	34	34,5	35	36	37	37,5	38

Модель взуття виготовляємо так:

1. Обведи викрійку стопи на аркуші кольорового картону та виріж деталь низу взуття, враховуючи правила безпечної роботи з ножицями. Зігни деталь низу у двох місцях, як показано на фото.

2. З кольорового паперу, для верхньої частини взуття, виріж смужку завдовжки 15–17 см і завширшки 3–4 см. Зігни з двох сторін на 1 см, надріж клапани та приклей до деталі низу зі зворотного боку.

3. Для бокових ремінців застібки виріж дві смужки завдовжки 12–13 см та завширшки 1–2 см. Склади їх та склей, як показано на фото. Приклей до деталі низу зі зворотного боку.

4. Для каблука виріж смужку завдовжки 20–22 см та завширшки 3–4 см. Загни на 1 см по довжині для клапанів, надріж їх та склей кільцем. Приклей каблук до низу заготовки.

5. Для підшви виріж смужку завширшки 2 см і завдовжки 26–28 см, загни на 1 см по довжині, надріж клапани. Приклей підшву до низу заготовки.

6. Для застібки виріж смужку завдовжки 28–30 см. З одного боку сложи та склей петлю. Протягни ремінець у бокові петлі та з'єднай застібку.

Творимо красу

У вільний час оздоб свою модель взуття аплікацією.

Галерея дитячих робіт

ПАП'Є-МАШЕ

Пап'є-маше — паперова маса з клеючими речовинами й наповнювачами. За способом створення виробів пап'є-маше нагадує ліплення. Але вироби моделюють не з глини або пластиліну, а з так званого «паперового тіста». Основою для створення такого незвичного матеріалу служать старі газети або будь-який м'який папір.

Виробництво предметів за допомогою технології пап'є-маше спочатку виникло в Китаї, але широкого застосування і популярності воно вже набуло у Франції. Саме французи дали і назву цій техніці, що в перекладі означає «зжати́й або пережований папір». І якщо китайці користувалися технікою для того, щоб виготовляти обладунки і шоломи, то французи за допомогою пап'є-маше створювали статуєтки, ляльки, маски і навіть меблі.

У наш час пап'є-маше широко застосовується для виготовлення муляжів (моделей предметів), масок, навчальних наочних матеріалів, іграшок, у театрі — для виготовлення ляльок і бутафорії (замінників предметів).

Народні майстри роблять з пап'є-маше побутові дрібнички — скриньки, прикраси тощо.

Яку техніку називають пап'є-маше? Для чого майстри застосовують цю техніку?

Поради майстрів

1. При виготовленні виробів із пап'є-маше використовують клейстер з муки або клей ПВА, який попередньо розводять водою.

2. Для основи пап'є-маше використовують склянки, тарілки, блюдця, інші предмети. Якщо для виробу з пап'є-маше потрібна неправильна форма, то її ліплять з пластиліну.

3. Для пап'є-маше підходить писальний папір і газети. Папір необхідно рвати руками та наклеювати, чергуючи шари писального і газетного паперу.

ПОСУД У ТЕХНІЦІ ПАП'Є-МАШЕ

Наші помічники:

- газети
- писальний папір
- посуд (блюдце)
- клейонка
- пензлик
- клей ПВА
- серветка
- рідке мило
- гуашеві фарби
- палітра

Посуд у техніці пап'є-маше робимо так:

1. Поклади блюдце на стіл догори дном і змасти рідким милом для того, щоб готова саморобка потім легко відсталася від посуду.

2. Порви газету на дрібні шматки та замочи у воді. Кожен шматок приклади до посуду, починаючи із середини і просуваючись до країв. Шматки паперу злегка накладай один на одний. Отримаєш перший шар.

3. Для наступного шару так само порви писальний папір і замочи його. Змасти клеєм газетний шар і продовжуй на-

кладати зволожені шматки писального паперу. Таке чергування шарів паперу допоможе тобі уникнути пропусків. Після того, як буде наклеєно п'ять шарів, роботу залиш і дай їй просохнути.

4. Потім знову наклеї кілька шарів, чергуючи газетний і писальний папір, і знову залиши сохнути. І так кілька разів. Після того, як останній шар просохне, відокрем від посуду виріб.

5. Обклей заготовку шматочками писального білого паперу. Дай просохнути і ножицями підрівняй краї, обклей їх, як показано на фото.

6. Нанеси кілька шарів білої гуаші. Коли посуд висохне, розпиши його гуашевими фарбами, прикрасивши візерунком або орнаментом.

Творимо красу

У вільний час разом з дорослими покрий готовий виріб лаком.

Галерея дитячих робіт

Розділ шостий

КАЛЕЙДОСКОП ПРОФЕСІЙ. ПРОФЕСІЯ, ВИДИ ПРОФЕСІЙ, ЗУСТРІЧІ З ПРОФЕСІОНАЛАМИ

**Вас вітають
представники різних
професій**

- **Ви дізнаєтеся,**
що таке професія

- **Ви відкриєте**
різні типи та види
професій

- **Ви зустрінетеся**
з представниками різних
професій, з'ясуєте
умови їхньої праці
та їхні професійні якості

ЩО ТАКЕ ПРОФЕСІЯ?

У нашій країні трудяться мільйони людей різних професій. Усе, що нас оточує, — будинки, фабрики й заводи, автомобілі й електровози, літаки й кораблі, мости й дороги — усе зроблено руками людини. Крім того, люди ще лікують, навчають, малюють картини, створюють скульптури, пишуть книги, знімають кіно, займаються науковою роботою тощо. Тобто кожна людина має професію.

Професія — це певний вид трудової діяльності, який потребує спеціальних теоретичних знань та практичних навичок.

У кожної дорослої людини є професія. Професією називають справу, якою займаються щодня, яка корисна для інших людей. Кожній професії необхідно навчатися, бо всі вони мають свої особливості. Наприклад: скрипаль має знати музичну грамоту, щоб гарно, майстерно грати на своєму інструменті.

Дуже важливо, щоб робота подобалась і була до душі людині, тільки тоді можна стати справжнім майстром своєї справи.

Професій дуже багато, і всі вони важливі. Серед них є такі, які люди особливо цінують і поважають.

Назви які з професій належать до розумової, фізичної та художньої праці?

журналіст
інженер
музикант
водій
будівельник
співак

ХУДОЖНЯ

РОЗУМОВА

ФІЗИЧНА

електрик
комбайнер
актор
продавець
балерина
бухгалтер

Знаряддя праці

Знаряддя праці — це речі, за допомогою яких людина працює. До них належать інструменти, механізми та машини.

У кожній професії використовуються свої інструменти. Для деяких необхідні дуже складні механізми. Наприклад, льотчику — літак, моряку — корабель, а трактористу — трактор.

Назви, які інструменти та знаряддя потрібні для роботи будівельнику, музиканту й учителю.

БУДІВЕЛЬНИК

МУЗИКАНТ

УЧИТЕЛЬ

Зміни у світі професій

Світ навколо нас швидко змінюється, з'являються нові потреби суспільства, нові технології, зароджуються нові професії. Зникають старі, на зміну їм приходять інші.

Так, необхідна в давнину професія коваля тепер стала дуже рідкісною. Його працю практично замінили машини на заводах. Раніше для підтримки телефонного зв'язку потрібно було мати велику кількість телефоністів, тепер же з'явився мобільний зв'язок та Інтернет. Майже ціле століття документацію на всіх підприємствах готував й оформлював секретар за допомогою друкарської машинки, тепер він виконує свою роботу швидше і якісніше за допомогою комп'ютера.

Звісно, існують «вічні» професії, які завжди будуть потрібні, — лікар, учитель, юрист, художник, музикант, артист. Але вони, як й інші, зазнають змін, удосконалюються, зокрема, умови праці й обладнання стають більш сучасними.

Взаємозв'язок професій

Усі професії пов'язані між собою. Наприклад, для будівництва мають об'єднати свої зусилля багато фахівців: архітектори, інженери, конструктори, програмісти, бульдозеристи, оператори кранів, монтажники, зварювальники, будівельники, муляри, технологи тощо.

Як ти думаєш, люди яких професій об'єднуються для створення та випуску нової телепередачі? Дізнайся, чим займаються: монтажники, технологи, бухгалтери.

Умови праці

Виконання і фізичної, і розумової роботи впродовж тривалого часу супроводжується стомленням організму: людина починає працювати повільніше, їй треба докладати більших зусиль, щоб виконувати свої дії та зберігати належну уважність. Таке зниження працездатності залежить від виду роботи й від умов, у яких її виконують.

Для будь-якої професії найкращими є комфортні умови праці, тобто такі, що забезпечують урівноважений стан організму, зручність і спокій: нормальну температуру навколишнього середовища, достатню освітленість робочої

зони, відсутність значних шумів і вібрацій, зручне робоче положення, чисте повітря. Але є й такі професії (пожежник, рятувальник тощо), для яких створити такі умови повною мірою важко.

Різні професії вимагають різних якостей від працівника, тому не кожна людина має змогу успішно працювати в тій чи іншій професії: на важких фізичних роботах зазвичай зайняті чоловіки, оператором крану може бути людина, яка не боїться висоти і має добрий окомір, на конвеєрі часто працюють жінки, тому що саме вони можуть зберігати уважність, виконуючи тривалий час однакові дії.

Які умови праці потрібні, на твою думку, зубному лікарю, шахтарю, повару? Що властиво професії вчителя? Пілота літака?

Які професії вимагають здатності швидко переносити увагу з одного предмета на інший?

Спеціальний одяг

Людам різних професій, з урахуванням особливостей їхньої праці, потрібний спеціальний професійний одяг. Для лікарів, будівельників, мисливців, рибалок, пожежників, дорожніх робітників, зварювальників, військових та інших створено форму — особливі костюми: комбінезони, халати, фартухи, нарукавники, спеціальні головні убори тощо.

Розробляючи спецодяг, модельєри-конструктори піклуються, щоб він був зручним для роботи, легким у користуванні, забезпечував комфортну температуру тіла, добре пропускав повітря і вологу, а також захищав працівника від можливих шкідливих впливів.

Подумай і розкажи, люди яких професій зображені на фото. Які ознаки має їхній спецодяг?

ЯКІ БУВАЮТЬ ПРОФЕСІЇ

Усі професії можна поділити на 5 типів: «людина — людина», «людина — природа», «людина — техніка», «людина — знакова система», «людина — художній образ».

Світ професій:
«людина — людина»

Як ти вже знаєш, це професії, увага фахівця в яких звертається на людину. Вони пов'язані з навчанням, вихованням, обслуговуванням, керівництвом.

Першою особливістю професій типу «людина — людина» є те, що праця тут зводиться, перш за все, до взаємодії між людьми.

Друга особливість таких професій полягає в тому, що кожна з них вимагає від людини ніби подвійної підготовки. Потрібно вміти встановлювати й підтримувати зв'язки з людьми, розуміти їх. Також бути підготовленим у тій чи іншій сфері виробництва, науки, техніки, мистецтва.

До опису підбери назви професій, користуючись зразком. Обґрунтуй свою відповідь.

Зразок: професії, що допомагають людям долучатися до джерел культури та мистецтва: бібліотекар, керівник художнього колективу, екскурсовод...

Серед професій типу «людина — людина» можна виділити:

- професії, пов'язані з навчанням і вихованням людей;
- професії, пов'язані з управлінням виробництвом, керівництвом людьми, колективами;
- професії з надання побутових і торгових послуг;
- професії, пов'язані з лікуванням людей.

Світ професій: «людина — природа»

Людей професій цього типу об'єднує любов до природи. Їхня трудова діяльність пов'язана із рослинним і тваринним світом, середовищем й умовами проживання всього живого. Одна справа — просто любити тварину, гратися з нею або милуватися рослиною. І зовсім інша — постійно, день за днем доглядати за ними, спостерігати, лікувати, як це роблять зоотехнік, ветеринар, егер, бджолар, садівник, агроном та інші.

Такі фахівці досліджують потреби тварин і рослин та створюють умови для їхнього життя й розвитку, залежно від їхніх потреб. Повсякденна праця представників професій «людина — природа» багата на нестандартні ситуації, адже живі створіння дуже вразливі, тому фахівець має бачити найменші зміни в середовищі та життєвих умовах рослин і тварин.

Професії, пов'язані з використанням і перетворенням природи, як й інші, вимагають особливо високої відповідальності від працівників, адже людина — це частина природи і має піклуватися про її майбутнє.

Пригадай, що ти знаєш про живу та неживу природу з уроків природознавства, відповівши на такі запитання.

- Які ти знаєш ознаки організмів?
- Які умови потрібні для життя організмів?
- Що значить — дбайливо ставитися до природи?

Світ професій: «людина — знакова система»

Сучасна людина занурена у світ знаків і знакових систем, таких як літери, цифри, розділові, порівняльні знаки та ті, що використовуються для математичних дій, схеми, таблиці, тексти, дорожні знаки, різні умовні сигнали тощо.

Професії типу «людина — знакова система» часто пов'язані з оформленням різних документів, обробкою текстів, їх перетворенням, виконанням обчислень. Саме таку роботу виконують програміст, бухгалтер, фотограф, діловод, редактор видавництва, перекладач та чимало інших фахівців.

Для таких професіоналів потрібні здібності до розумової праці. Наприклад, успішне виконання роботи, пов'язаної із знаками, числами, виконанням обчислень потребує обізнаності в галузі математики. Треба мати добре розвинену пам'ять, навички логічного мислення, вміння концентрувати увагу на виконанні завдання, вміння міркувати, а також терпіння.

Які ти знаєш професії типу «людина — знакова система»? Назви.

Перелічи здібності, потрібні людині для успішної роботи зі знаковими системами.

Світ професій: «людина — техніка»

На виробництві та в інших галузях господарства використовують складні машини і механізми. Для їх обслуговування, налаштування, ремонту потрібні спеціальні фахівці з різних видів техніки. Їхня професійна діяльність пов'язана з верстатами, транспортними засобами, механізмами, матеріалами, з перетворенням і використанням різних видів енергії. Серед цих професій найбільш поширені такі: слюсар-складальник, технік-механік, електро-слюсар, слюсар-ремонтник, токар, інженер-конструктор, водій, водолаз, швачка тощо.

У різних галузях виробництва використовують безліч матеріалів: метал, пластмасу, тканину, харчову сировину, напівфабрикати. Успішно навчатися професії «людина — техніка» допомагають міцні знання з усіх предметів, а особливо з фізики, хімії, математики, креслення. Наприклад, опанування професії інженер-конструктор сприяє здатності подумки сполучати і роз'єднувати окремі деталі в механізмах.

Чому важливі професії типу «людина — техніка»? Знання з яких шкільних предметів допомагають опанувати професію типу «людина — техніка»?

Чи хочеш ти пов'язати свою майбутню професію з технікою? Чому?

Світ професій: «людина — художній образ»

Працю представників професій типу «людина — художній образ» називають мистецтвом. Професії цієї галузі пов'язані з художньою творчістю, а також із створенням умов для неї. Усі професії типу «людина — художній образ» розподіляються за сферами діяльності:

1. Простір (архітектор, скульптор, дизайнер-садівник, дизайнер меблів).

2. Звукове середовище, музика (композитори, музичні виконавці, диригенти, співаки).

3. Література (письменники, поети, драматурги).

4. Колір, образотворче мистецтво (художники-живописці, художники-графіки, художники-декоратори).

5. Кіно і відео (фотохудожники, кіно- і телеоператори, режисери).

6. Сцена (актори, танцюристи, співаки, музиканти).

7. Зовнішній вигляд людини (модельєри, перукарі, гримери, ювеліри).

Люди, які обирають професії цього типу, повинні мати, крім спеціальних здібностей, властивих певному виду мистецтва, ще й загальнокультурні якості, такі як розвинений художній смак, багату і яскраву уяву, образні пам'ять і мислення.

Які ще мистецькі професії ти знаєш?
Які якості потрібні людині, якщо вона бажає працювати в мистецтві?

ЗНАЙОМИМОСЯ З ПРЕДСТАВНИКАМИ РІЗНИХ ПРОФЕСІЙ

У гості до продавця

Продавець — найбільш поширена професія серед торговельних працівників. Продавець — особа, яка виступає посередником між виробником товару і покупцем. Завдання продавця полягає в тому, щоб надати покупцю необхідний йому товар й отримати за цей товар гроші.

Спеціалізація продавця визначається видом товарів, з якими він працює: продавець продовольчих і непродовольчих товарів.

Серед продовольчих товарів виділяють м'ясну і рибну продукцію, бакалію, кондитерські й кулінарні вироби, овочі та фрукти. Промислові непродовольчі товари включають в себе більше двох десятків різновидів: меблі, взуття, товари для дому, одяг, іграшки, електротовари та ще багато чого.

Професія продавця пов'язана з певними знаряддями праці. Продавець, обслуговуючи покупців, має справу з різними видами товарів, тому користується спеціальними інструментами, наприклад, вимірювальними (під час вимірювання, зважування), пакувальними тощо.

Продавець повинен знати асортимент, якісні характеристики товарів певної групи й виробників товарів, терміни зберігання, технічні можливості, умови експлуатації та інше.

У супермаркетах продавець у середньому обслуговує до 350 осіб за зміну. Але фактично до нього звертається людей у 3–4 рази більше. І кожному потрібно відповісти, кожному приділити увагу.

Для професії продавця важливим фактором є схильність до роботи з людьми. Продавець, передусім, — це психолог. У будь-якій ситуації він має бути стриманим і терплячим. Одне з найважливіших для продавця є вміння спілкуватися культурно, ненав'язливо. Від рівня обслуговування залежить настрої споживачів, задоволення їхніх потреб.

Професія вимагає від працівника розвитку органів чуття, окоміру, уваги, пам'яті, мислення, творчої уяви.

Чи кожна людина може бути продавцем?

Яку користь продавець приносить іншим людям?

Якими якостями повинен володіти продавець?

Знайомтеся: лісник

Професія лісника з'явилася у світі досить давно.

Робота лісника спрямована на виконання двох основних завдань. Перше — це охорона лісу, його захист від хвороб і шкідників. Друге — це лісогосподарські роботи з посіву й посадки лісу, догляд за ним, прокладання лісових доріг, заготівля і перероблення дарів лісу.

Лісники заздалегідь планують очищення лісу, його вирубку, посадку молодого лісу, розраховують, які засоби для цього потрібні. Усе, що дає ліс: деревину, ягоди і плоди, горіхи, гриби, дичину, мед, хутро, лікарську сировину, має бути збережено і використано на благо людей. У цьому й полягає одне з основних завдань лісника.

Лісник — важлива посада лісової охорони, він організовує всі лісгосподарські роботи: розведення і відновлення лісу, збирання насіння, догляд за ґрунтом і станом дерев.

Лісник також проводить роботу із заготівлі лісу, вивезення його на склади або до деревообробних комбінатів. Він обмірює лісові масиви, оцінює запаси деревини, обчислює її об'єм, а також складає карти лісів.

Чому важлива професія лісника? Де працює лісник? Що повинен, на твою думку, знати й уміти робити лісник?

Знайомтеся: редактор

Редактор — людина, яка редагує тексти майбутніх книжок, статей журналів, газет, а саме: читає, перевіряє і виправляє їх зміст. До обов'язків редактора належить і така робота, як взаємодія з авторами з метою поліпшення тексту, і контроль за своєчасною та якісною підготовкою його до видання. Інформація, яка буде публікуватися, має бути актуальною, вичерпною, точною, грамотно викладеною.

Літературний редактор робить тексти зрозумілими читачеві. Для цього він перефразовує невдалі речення, щоб вони були цілісними за своїм змістом і відповідали мовним правилам, добирає доречні слова, виправляє орфографічні й логічні помилки, уточнює терміни.

Також редактор має перевіряти факти, скорочувати або доповнювати текст, додавати роз'яснення.

Значну частину робочого часу сучасний літературний редактор проводить за комп'ютером. За його допомогою можна зручно написати й прочитати текст, швидко перевірити, чи немає в ньому помилок, знайти потрібні відомості.

Редактору потрібно володіти рідною та іноземними мовами, уміти письмово висловлювати думки, вивчати і вдосконалювати побудову текстів. Він має бути точним, терплячим, сумлінним, уважним до деталей.

Чому, на твою думку, важлива професія редактора?
Що повинен знати й уміти редактор?

Чи кожна людина може стати редактором?
Чи хотілося б тобі бути редактором? Чому?

У майстерні автослюсаря

Сьогодні вулицями міст і сіл рухається дуже багато автомобілів — пасажирський, легковий, вантажний транспорт. Щоб цей величезний автопарк постійно перебував у справному стані, потрібна спеціальна служба з виявлення несправностей і ремонту автомобілів.

Працівниками цієї служби, насамперед, є автослюсарі. Зазвичай, це чоловіча професія.

У завдання автослюсаря входить, передусім, виявлення несправностей автомобіля, загальна оцінка його технічного стану, а також подальший ремонт, регулювання і налагодження його механізмів. Професія автослюсаря є однією з найбільш потрібних на підприємствах з обслуговування та ремонту автомобілів. Ми щодня стикаємося з багатьма видами ав-

тотранспорту, усі вони потребують своєчасного і професійного догляду. Саме тому кваліфіковані фахівці з ремонту та виявлення несправностей автомобілів дуже потрібні.

Щоб успішно працювати автослюсарем, треба мати розвинене технічне і логічне мислення, гострий зір, слух, добру координацію рухів і фізичну підготовленість, здатність зосереджуватися на завданні, а також максимальну відповідальність за результати роботи.

Чому, на твою думку, важлива професія автослюсаря? Що повинен знати й уміти автослюсар? Чи кожна людина може працювати автослюсарем?

У гості до модельєра

Модельєр (дизайнер одягу, кутюр'є) — спеціаліст із виготовлення моделей одягу, засновник нових зразків, які визначають новий стиль у моді. Він розробляє декор, вибирає колір і матеріал, продумує аксесуари та всілякі доповнення одягу.

Вибираючи одяг, ми звертаємо увагу не лише на зручність, а й на його зовнішній вигляд. Переважна частина модельєрів створює моделі такого одягу, в якому людина не привертає до себе зайвої уваги. Модельєри працюють і в невеликих ательє мод, і на великих швацьких підприємствах.

Виконуючи окремі замовлення, модельєр створює для кожного клієнта персональну модель одягу, і в такому разі можна бути абсолютно впевненим в ексклюзивності (неповторності) вбрання. Модельєр вибирає на свій смак тканини і відповідні до них нитки та ґудзики.

Модельєр зустрічається з клієнтами, цікавиться їхніми побажаннями і приймає замовлення.

Модельєри, які працюють на швейних підприємствах і фабриках, створюючи нові моделі одягу, повинні враховувати, що дана модель має підійти, по можливості, широкому колу споживачів, адже показником успішної роботи творця моди є великий успіх продажу.

Модельєр працює, зазвичай, не один, у нього є помічники — конструктори і кравці. Отже, результат залежить від зусиль усієї команди. У роботі модельєра переважає не фізична праця, а розумова та художня.

Творець моди повинен знати технологію виготовлення одягу, вміти креслити ескізи й конструювати моделі. Він має стежити за тим, що відбувається у світі моди, і бути обізнаним з новітніми напрямками, щоб задовольняти бажання навіть найвимогливіших клієнтів. Модельєр повинен бути оригінальним і мати естетичний смак. Йому доводиться спілкуватися з клієнтами та кравцями, і для цього необхідно бути комунікабельним.

Модельєр повинен володіти такими професійними навичками: уміти малювати як на папері, так і за допомогою комп'ютерної програми, уміти розрізняти різні види тканин, ниток, хутра, шкіри, знати особливості пошиву, його різновиди, усі етапи процесу виробництва різних видів одягу, взуття й аксесуарів.

Чим займається модельєр? Як ще називають модельєрів одягу? Чи кожна людина може бути модельєром? Якими якостями має володіти модельєр?

Любий друже!

Ти закінчив початковий курс із трудового навчання. Звичайно, у наступних класах ти продовжиш його вивчення. Але за 4 роки ти дізнався про різні прийоми та техніки, навчився працювати з різноманітними матеріалами, виготовив багато корисних і гарних виробів, ознайомився з представниками різних професій.

Сподіваємося, що опанування в майбутньому основ наук, законів існування живої і неживої природи відкриють тобі єдність навколишнього світу і допоможуть створити технології, які зроблять світ безпечним, зручним для всіх людей та інших мешканців нашої планети.

Для того щоб стати більш досвідченим, треба розвивати свій розум і вчитися застосовувати знання в добрих справах і вчинках, що зроблять нашу Країну незалежною, розвиненою та квітучою.

Можливо, мудрість стародавніх мислителів, що дійшла до нас через століття у книжках, допоможе тобі подолати труднощі в пізнанні себе та навколишнього світу.

Спілкуватися з мудрими — це найкраще навчання.

Обери свій девіз — вислів, якому будеш слідувати у своєму подальшому житті.

«Чим більше важких справ, тим більше щастя» (*Еврипід, давньогрецький поет-драматург*).

«Краще вміти добре робити одну справу, ніж багато, та погано» (*китайське прислів'я*).

«Мудрість складається з розуму та знання» (*Аристотель, давньогрецький філософ*).

«Учіться, брати мої, думайте, читайте» (*Т. Шевченко, український поет і громадський діяч*).

«Лиш праця світ таким, як є, створила. Лиш в праці варто і для праці жити» (*І. Франко, український поет і громадський діяч*).

Бажаємо успіхів!

ЗМІСТ

Вступ. Художнє конструювання (дизайн)	4
--	---

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Робота з папером і картоном

Конструювання рухомих моделей із картону та паперу	8
Сюжетні витинанки	15
Оригамі	23
Виготовлення штучних квітів	30
Колаж	39

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

Робота з волокнами та нитками

Вишивання	45
Об'ємна аплікація із тканини і гудзиків	52
Проект «Новорічна красуня»	60

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

Робота із пластиліном, нитками та папером

Ліплення тварин	64
Плетіння з ниток	75
Декоративне панно	84

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

Робота з бісером, дротом, штучними матеріалами

Бісероплетіння.....	88
Об'ємні фігури з дроту	93
Робота із сучасними штучними матеріалами.....	97

РОЗДІЛ П'ЯТИЙ

Робота з папером і картоном

Проект «Декорування великодніх яєць»	102
Художнє оздоблення та дизайн	104
Самообслуговування. Моделювання взуття	110
Пап'є-маше	116

РОЗДІЛ ШОСТИЙ

Калейдоскоп професій

Що таке професія	122
Які бувають професії.....	128
Знайомимося з представниками різних професій	134